

Przeczytaj uważnie tekst i wykonaj zamieszczone pod nim zadania.

Janusz Pelc

Barok – epoka przeciwieństw

Ludzie oświecenia do zjawisk uznawanych za barokowe, czyli dziwaczne, naruszające klasyczne rozumienie ładu i harmonii, odnosili się krytycznie, często je ośmieszali. Ale ich krytyka zawierała na pewno trafną obserwację: sztuka baroku wydobywała przeciwieństwa, dziwności, dążyła do zadziwienia odbiorcy. To też przyjmujemy i dziś, gdy po przewyciężeniu zwłaszcza późniejszych, dziewiętnastowiecznych, a po trosze i dwudziestowiecznych niechęci, uprzedzeń wobec sztuki i literatury baroku, wydobywamy jej wielobarwność, dostrzegamy i ukazujemy w niej świat przeciwieństw i paradoksów.

Przekonanie o tym, że piękno przejawia się w postaci wielorakiej, dobitnie formułował już Giordano Bruno¹. Sądono nawet, że piękno tkwić może i w brzydocie. Były to fundamentalne stwierdzenia, do których dochodzili ludzie baroku. Dochodzili do nich także – a nawet szczególnie – ci, którzy urodzili się jeszcze w czasie, kiedy w sztukach, w literaturze istniał lub też nawet dominował klasycyzm dojrzałego, osiągnącego swój szczyt renesansu, którzy tworzyli już często w latach współistnienia klasycyzmu renesansowego i manieryzmu². Często w dziełach twórców odchodzących od klasycyzmu renesansowego styl manierystyczny współistniał z barokowym, zwłaszcza tam, gdzie w konkretnych utworach stwierdzamy obecność wspólnych cech [...], znamionujących oba style.

Przejawem stylów i manierystycznego, i barokowego było częste używanie paradoksów, było widzenie świata wytrąconego z doskonałej harmonii, poruszającego się już i poruszanego innym rytmem. Ów nowy ruch człowieka, świata i kosmosu mógł wieść ku błędzeniu w labiryntach i mógł wieść ku poszukiwaniu harmonii przeciwieństw [...].

Sztuka, literatura, kultura baroku otworzyły się na to, co przejąć było można z różnych tradycji, z różnych stron, i nie obawiano się, że mogą to być elementy niezgodne. [...] Nie zapomniano przy tym o korzeniach własnych kultur sięgających do tradycji Hellady i Romy, o ukształtowaniach własnej przeszłości, u nas w Polsce przede wszystkim w orbicie kultury łacińskiej Europy Zachodniej. [...]

Otwarcie polskiej kultury epoki baroku na Zachód i Wschód widoczne było w obyczajach, strojach mieszkańców ówczesnej Rzeczypospolitej, w nowo budowanych siedzibach, dworach, pałacach, świątyniach. Wielorakie przejawy tego otwarcia dostrzegamy w ówczesnej literaturze oraz sztuce. [...]

Barok, epoka przeciwieństw, wojen, niepokoju fizycznego i metafizycznego świata, a także i nadziei, bliski jest nam, ludziom [...] XXI stulecia. Do tradycji baroku, nie tylko polskiego, nawiązują pisarze naszej współczesności. I w tradycjach tych mogą jeszcze wiele odnaleźć.

Janusz Pelc, *Barok – epoka przeciwieństw*, Kraków 2004.

¹ Giordano Bruno – włoski filozof oraz teolog; jego teorie wyprzedzały epokę; pod zarzutem herezji został skazany na śmierć i spalony na stosie na Campo dei Fiori.

² Manierizm – styl w sztuce i literaturze europejskiej, zwłaszcza włoskiej, stanowiący przejściową fazę od renesansu do baroku, odznaczający się w architekturze, malarstwie i rzeźbie dekoracyjnością, wyrafinowaniem, w literaturze – trudno czytelną symboliką.

Zadanie 1.

Na podstawie tekstu Janusza Pelca wymień trzy cechy charakterystyczne epoki baroku, które opierają się na przeciwieństwach.

1. ....
2. ....
3. ....

Zadanie 2.

Uzasadnij, że podstawą barokowego sposobu obrazowania w sztuce był paradoks.

.....

.....

.....

.....

R Zadanie 3.

Przeczytaj zamieszczoną poniżej definicję i fragment tekstu.

Źródło 1.

turpizm [łac. *turpis* = szpetny, szkaradny, brzydki] – «nurt w literaturze i sztuce, wyrażający się w szczególnym zainteresowaniu przedmiotami i zjawiskami nieestetycznymi»

Słownik. 100 tysięcy potrzebnych słów, pod red. Jerzego Bralczyka, Warszawa 2008.

Źródło 2.

Umberto Eco

Historia brzydoty

Okres baroku to upodobanie do niezwykłości, do tego, co budzi zdziwienie. W takich klimatach kulturalnych rozwija się obraz świata przemocy, śmierci i grozy [...]. [...]

Poezja barokowa idzie jeszcze dalej. Pojawia się – wbrew średniowiecznej tradycji – pochwała karlicy, jąkały, garbuski, kobiety silnej jak dąb, o ospowatej twarzy, o szkarłatnych i zaróżowionych policzkach, a Marino¹ wychwala błądź ukochanej. [...].

Od początku epoki manieryzmu drogę toruje sobie melancholijna refleksja na temat męskiej starości [...]. [...] Tu ma swój początek snucie współczującej refleksji na temat brzydoty, która rodzi cierpienie, a zarazem nikczemność, zło.

Umberto Eco, *Historia brzydoty*, przeł. Bożena Topolska, Poznań 2007.

¹ Giambattista Marino lub Marini – główny przedstawiciel literatury włoskiego baroku.

Na podstawie tekstu Janusza Pelca oraz załączonych źródeł uzasadnij, że jedną z istotnych cech literatury baroku było wykorzystywanie estetyki turpizmu.

.....

.....

.....

.....

.....

Zadanie 4.

Przyjrzyj się zamieszczonej reprodukcji.

Giuseppe Arcimboldo, *Wiosna*

Wyjaśnij, na czym polega barokowość w sposobie przedstawienia wiosny na obrazie. W odpowiedzi odwołaj się do tekstu Janusza Pelca oraz swojej wiedzy o epoce baroku.

 Skorzystaj z podręcznika s. 138–139

.....

.....

.....

.....

.....

R Zadanie 5.

Przeczytaj zamieszczony poniżej fragment *Myśli* Blaise'a Pascala.

 Skorzystaj z podręcznika s. 137

Blaise Pascal

Myśli (fragment)

Człowiek jest tylko trzcina, najwęższą w przyrodzie, ale trzcina myślącą. Nie potrzeba by cały wszechświat uzbroidł się, aby go zmiażdżyć: mgła, kropla wody wystarczy, aby go zabić. Ale gdyby nawet wszechświat go zmiażdżył, człowiek byłby i tak czymś szlachetniejszym niż to, co go zabija, ponieważ wie, że umiera, i zna przewagę, którą wszechświat ma nad nim. Wszechświat nie wie nic o tym.

Cała nasza godność spoczywa tedy w myśli. Z niej trzeba nam się wywodzić, a nie z przestrzeni i czasu, których nie umielibyśmy zapełnić. Silmy się tedy dobrze myśleć: oto zasada moralna.

Blaise Pascal, *Myśli*, przeł. Tadeusz Boy-Żeleński, Warszawa 1972.

Źródło 2.

Jarosław Marek Rymkiewicz

Na trupa (II) (fragmenty)

Leży w sobie ale nie wie komu leży
Ale nie wie komu będzie w co przeminie
[...]

Twarz błękitna może nam się przepoczwarzy
Zeschła ślina może jeszcze będzie śliną
Wargom złotym inne wargi już się marzą

Zanim będzie może wodą może gliną
Leży w sobie ale jeszcze chciałby służyć
Teraz ty weź teraz ty go spróbuj użyć

Jarosław Marek Rymkiewicz, *Cicho ciszej. Wybrane wiersze z lat 1963–2002*, Warszawa 2003.

Wyjaśnij, w jaki sposób Jarosław Marek Rymkiewicz nawiązuje w swoim utworze do sonetu Jana Andrzeja Morsztyna. Wskaż podobieństwa między tekstami.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Leżysz zabity i jam też zabity,
Ty – strzałą śmierci, ja – strzałą miłości,
[...].

Ty jednak milczysz, a mój język kwili,
Ty nic nie czujesz, ja cierpię ból srodze,
Tyś jak lód, a jam w piekielnej śrężodze.

Ty się rozsypiesz prochem w małej chwili,
Ja się nie mogę, stawszy się żywiołem
Wiecznym mych ogniów, rozsypać popiołem.

Jan Andrzej Morsztyn, *Do trupa*, <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/do-trupa.html>
[dostęp w dniu 20.05.2019 r.].

